

CO₂: op zoek naar het optimum

Leo Marcelis & Ep Heuvelink
 Wageningen UR: - WUR Glastuinbouw
 - Leerstoelgroep Tuinbouwproductieketens
 Met medewerking van: Anja Dieleman, Tom Dueck, Feije de Zwart,
 Ruud Maaswinkel

Groeibijeenkomst Westland Energie Services
 25 oktober 2007

Wat komt er aan de orde?

- Trends
- Fysiologisch effect van CO₂: fotosynthese
- Effecten van CO₂ op groei
- CO₂ balans van de kas
- Soms meer groei door minder CO₂?
- Schadelijkheid van rookgassen

Trends in CO₂

- Op meeste bedrijven is CO₂ dosering standaard
- Verschillende bronnen: ketel, WKK, OCAP, vloeibaar
- Steeds hogere concentraties in met name zomerhalfjaar
- Semi-gesloten kas: hogere productie vooral door hogere CO₂ concentratie
- Bewustwording schadelijkheid rookgassen
- Milieudoelstelling wordt uitgedrukt in CO₂ (max 6.5 miljoen ton CO₂)

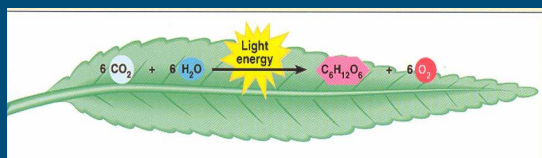

Effecten van CO₂ op de plant

- **Meer fotosynthese,**
  - waardoor meer groei (15-30%), productie, zetting, vertakking, minder abortie
  - Meeste planten: CO₂ is alleen overdag van belang. Mogelijke uitzondering zijn CAM planten als Phalaenopsis
- Beetje sluiting huidmondjes (10%)
- In principe altijd meer groei door meer CO₂ (tot max 800-1000ppm)
- Dikker blad (meer gewichtsgroei, gelijk oppervlakte)
- Wees alert op verontreiniging rookgassen

Fotosynthese

CO₂ komt in de plant via de huidmondjes

Transportweg voor CO₂ van kaslucht naar bladgroenkorrel.
Dwarsdoorsnede van blad

Huidmondje
Laagje stilstaande lucht
CO₂ in kas

WAGENINGEN UR
For quality of life

Fotosynthese en licht

Fotosynthese (CO₂ opname)
Lichtintensiteit

WAGENINGEN UR
For quality of life

CO₂ en fotosynthese

Fotosynthese (gm²/uur)
CO₂ concentratie (ppm)

WAGENINGEN UR
For quality of life

Vuistregel effect van CO₂:

Per 100 ppm toename CO₂ is % toename in groei te berekenen als $\frac{1500 \times 1000}{CO_2 \times CO_2}$

- Van 350 naar 450 ppm: 12% extra groei
- Van 600 naar 700 ppm: 4% extra groei
- Van 1000 naar 1100 ppm: 1.5% extra groei
- Maar: van 350 naar 250 ppm kost 19% groei!!

WAGENINGEN UR
For quality of life

Naar Nederhoff

CO₂:
Tot circa 800 ppm duidelijke verbetering fotosynthese;
vooral bij veel licht en hoge temperatuur

Bruto gewasfotosynthese (mg CO₂ m⁻² s⁻¹)
Globale straling buiten (W m⁻²)

WAGENINGEN UR
For quality of life

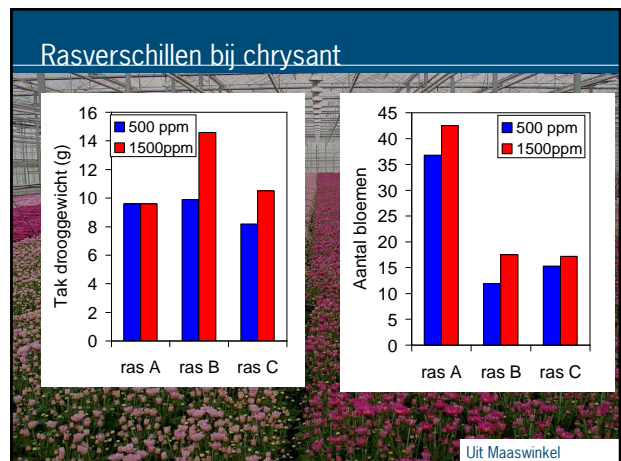
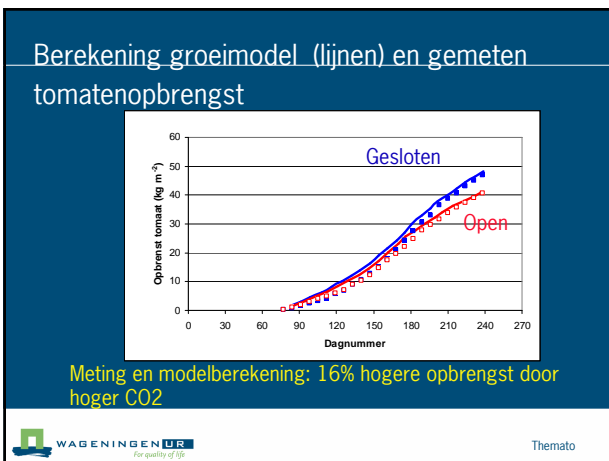
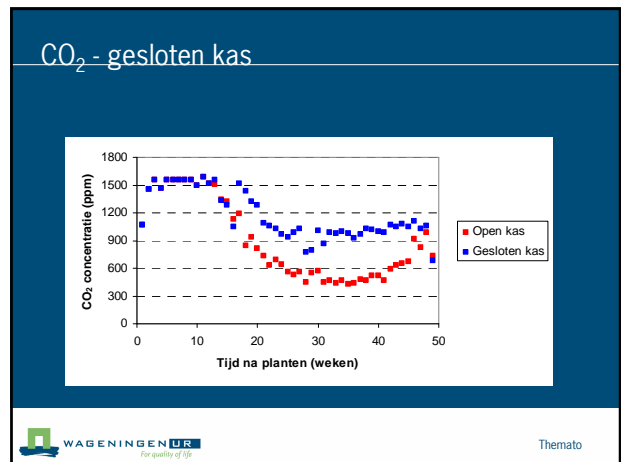
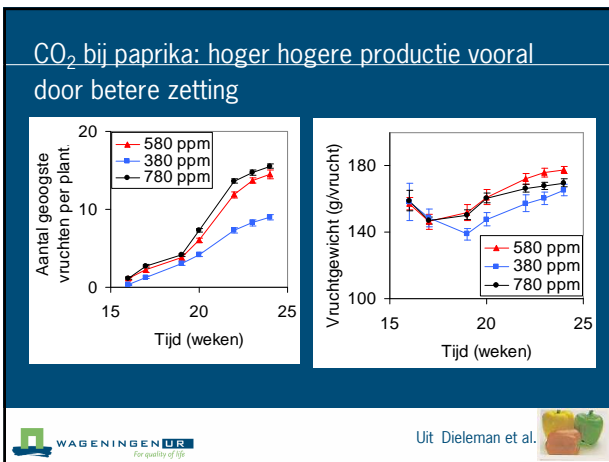
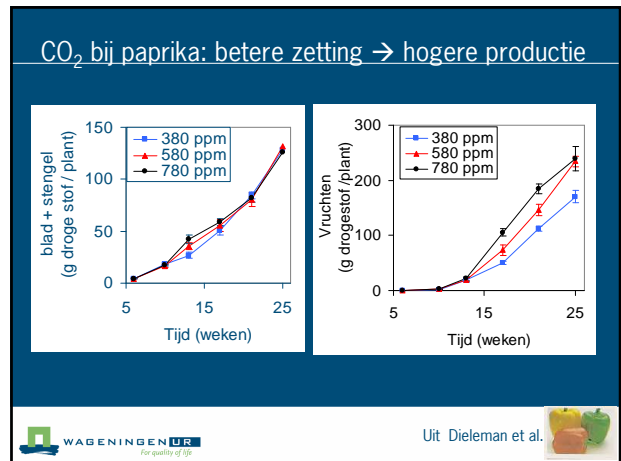
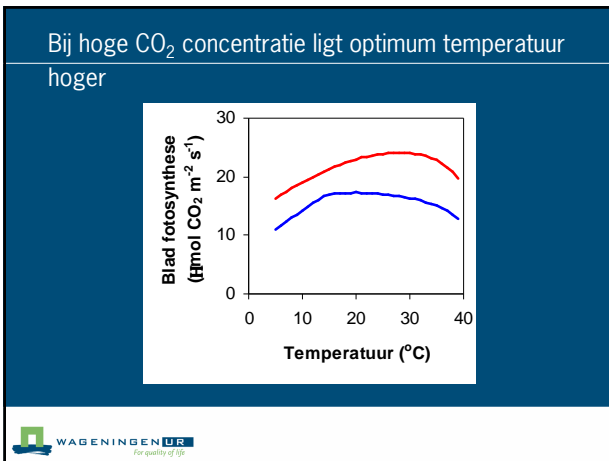
Hogere CO₂ concentratie heeft meeste effect bij veel licht

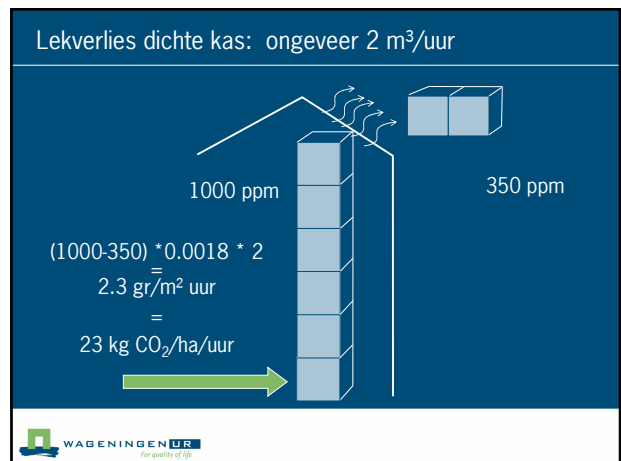
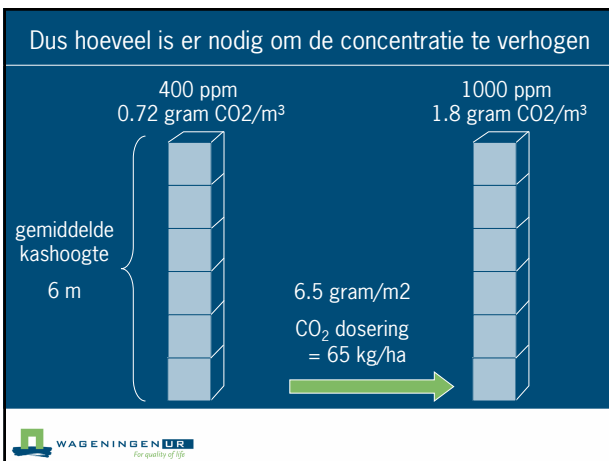
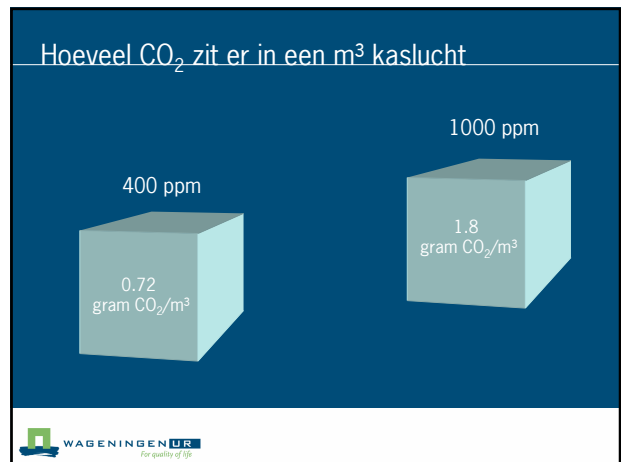
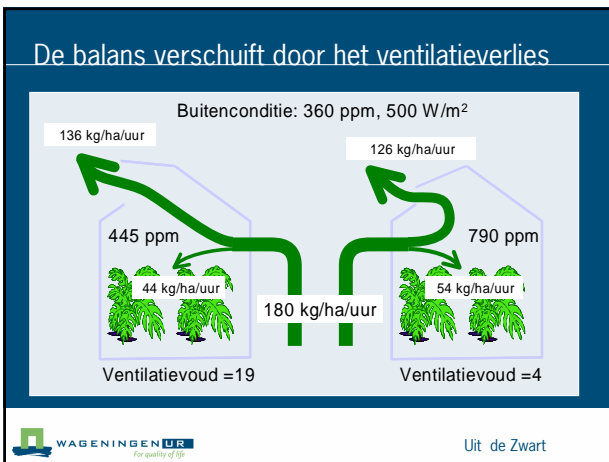
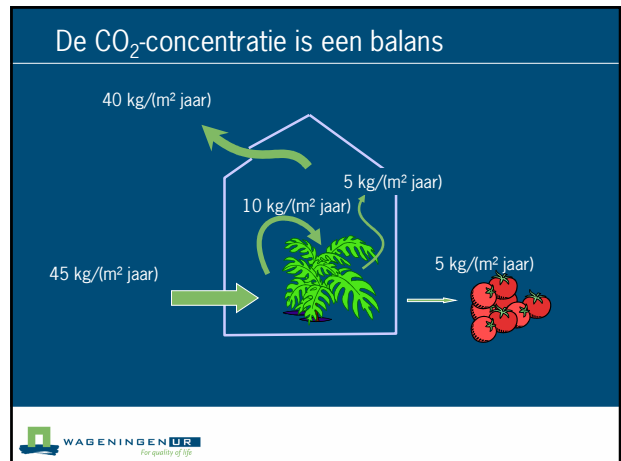
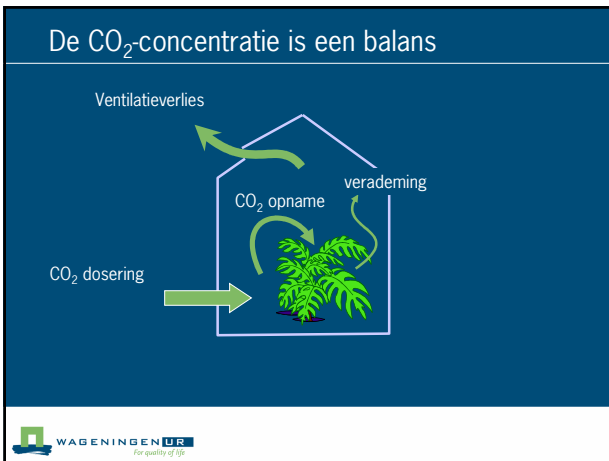
Fotosynthese (umol CO₂ m⁻² s⁻¹)
CO₂ (ppm)

PAR
100 umol m⁻² s⁻¹
250 umol m⁻² s⁻¹
500 umol m⁻² s⁻¹
1000 umol m⁻² s⁻¹
2000 umol m⁻² s⁻¹

WAGENINGEN UR
For quality of life

Uit Dieleman et al

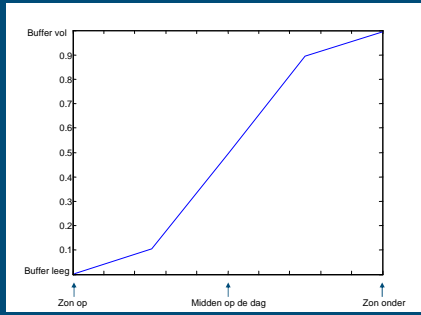

In de zomer is er veel te weinig CO₂

- Als veel zon dan heeft CO₂ concentratie meeste effect op plant
- Als veel zon dan ramen open → veel kg's CO₂ nodig om CO₂ concentratie te verhogen
- De kunst is om zo efficiënt mogelijk met de beschikbare CO₂ om te gaan
- Variabelen zijn
  - 'branderstand'
  - 'buffervulcurve'
  - tijdstip waarop met CO₂ doseren wordt begonnen

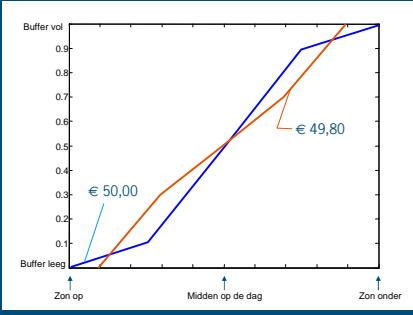

Effect van de buffervulcurve

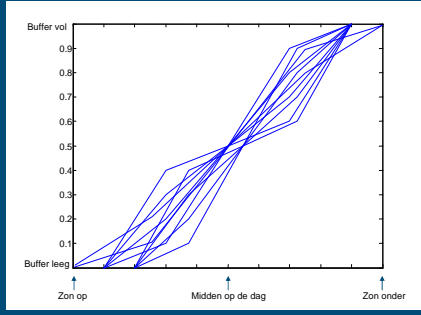

Uit de Zwart

Effect van de buffervulcurve

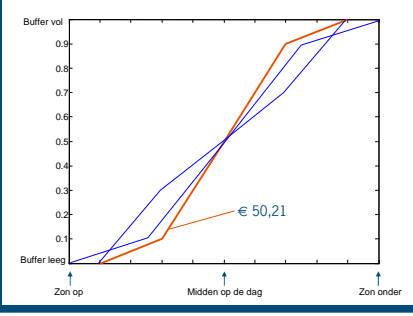

Uit de Zwart

Effect van de buffervulcurve

Uit de Zwart

Effect van de buffervulcurve

Uit de Zwart

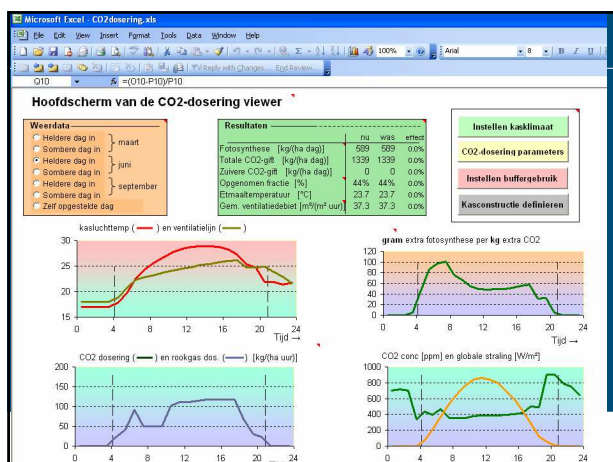
Optimale verdeling van de CO₂ over de dag

- Bereken het ventilatieverlies op basis van weersverwachting
- Bereken het effect van een kg CO₂ op elk uur van de dag (hiervoor heb je de stralingsverwachting nodig)
- Verdeel de CO₂ zodanig dat de laatste kg op elk uur evenveel opbrengt
→ € 0,65 per m² extra per jaar

→ Rekenprogramma's voor optimalisatie CO₂

Uit de Zwart

CO₂-Optimizer

- Doel:
Zo efficiënt mogelijke inzet CO₂-bronnen
- Rekening houden met:
  - klimaatomstandigheden binnen/ buiten de kas
  - buffercapaciteit en gas-/OCAP contracten
  - weersverwachting
- Ontwikkeld door WUR Glastuinbouw en Hortimax

CO₂-Optimizer

- Berekent continu extra kosten en extra opbrengsten van CO₂ dosering (rookgas, OCAP, vloeibaar)
→ optimale instelling voor CO₂ regeling in klimaatcomputer

Ramen langer dichthouden

- Hogere luchtvochtigheid
- Hogere CO₂ concentratie
- Minder gas (i.v.m. warmte en CO₂)
- Berekeningen bij komkommer: 1-2€/m² voordeel

Uit Raaphorst

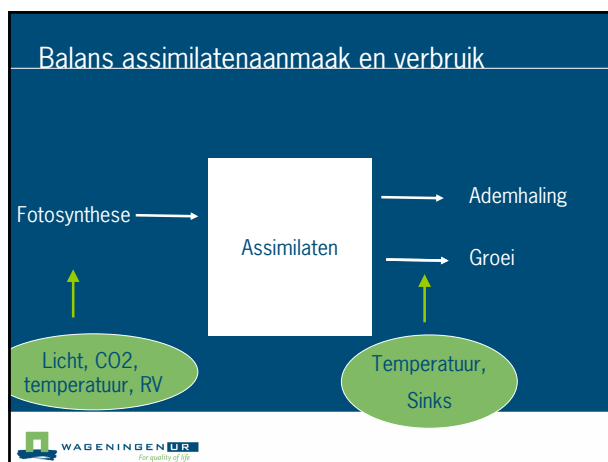
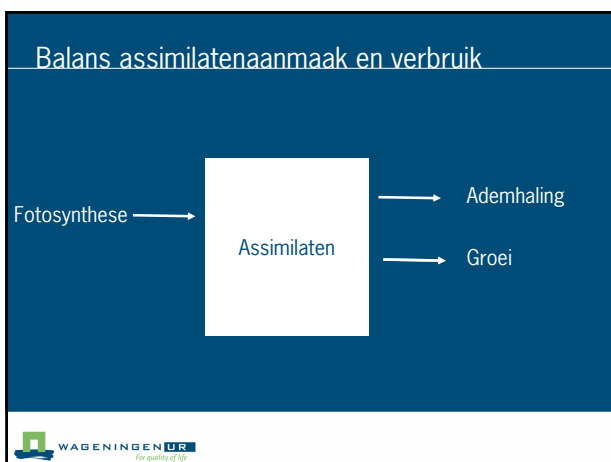
Praktijkervaring: soms betere groei door verlaging CO₂

Praktijkervaring: soms betere groei door verlaging CO₂

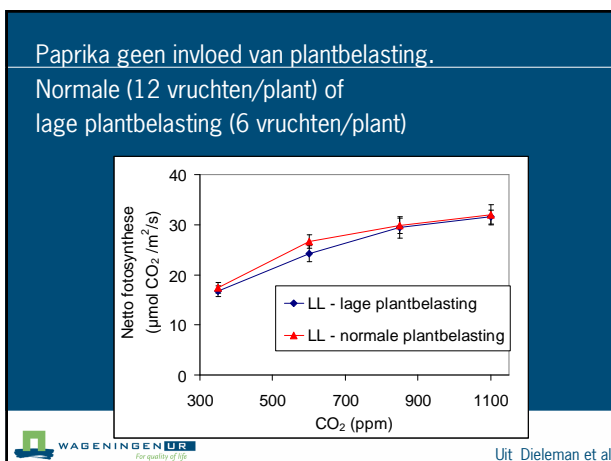
- Geen objectieve onderzoeksresultaten
- Mogelijke oorzaken:
  - onbalans assimilatieaanmaak en -verbruik
  - rookgassen
- In proeven: bladvergelting bij groenten bij concentraties boven 1500ppm

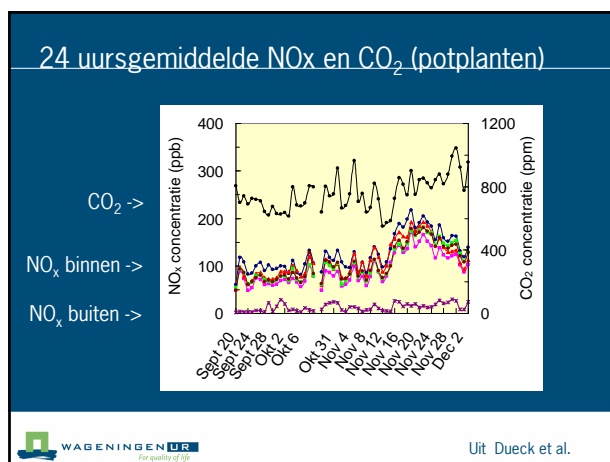
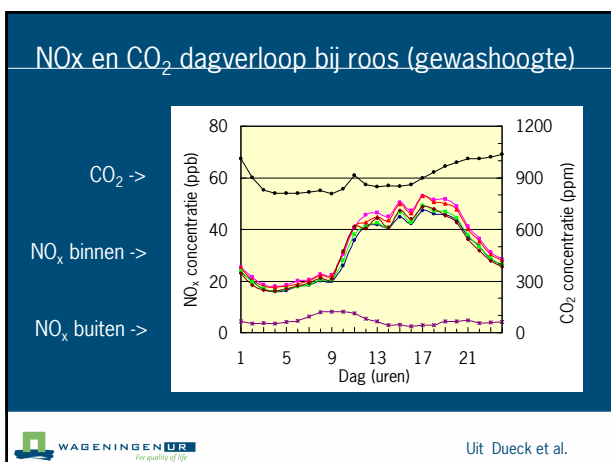

- ### Problemen bij hoge CO₂ concentratie
- Onderzoek tomaat eind jaren 80 (Nederhoff):
    - In zomer bij veel CO₂: 'kort blad syndroom'
    - Destijds werden geen extra stengels aangehouden
    - Aanhouden extra stengels → probleem grotendeels verholpen
    - Verrassend: hoge nachttemperatuur verergerde probleem. → Gevolg van lage DIF?
- WAGENINGEN UR
For quality of life

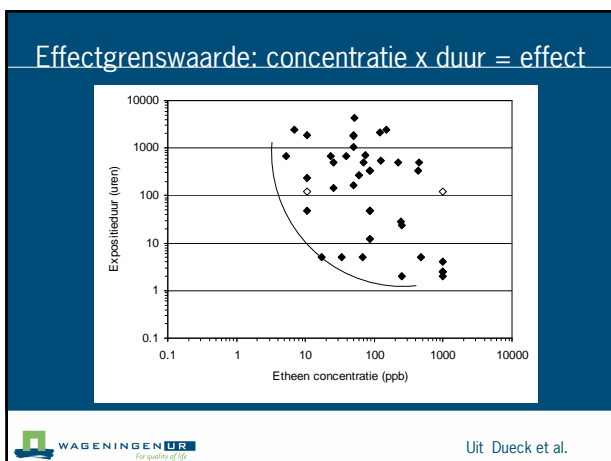
- ### Oplossen problemen bij hoge CO₂ concentratie: herstel balans aanmaak en verbruik assimilaten
- Zoek in eerste instantie in bevordering van assimilatenbenutting
    - Meer stengels per m² (vruchtgroenten)
    - Hoge luchtvochtigheid → dunner blad
    - Hogere dagtemperatuur
    - Voornachtverlaging
- Ramen overdag dichter houden
- WAGENINGEN UR
For quality of life

- ### Rookgassen bij gebruik van de WKK
- Bij doseren van CO₂ ook rookgassen
  - Rookgassen: vooral NO_x en etheen
  - Maar ook methaan, ethaan, benzeen, hexaan . . .
- WAGENINGEN UR
For quality of life

- ### Metingen van rookgassen in de kas
- LNV energie programma
  - Wat komt uit de WKK aan rookgassen?
  - Wat 'ziet' het gewas ervan?
  - CO₂, NO_x, etheen, methaan (broeikasgas)
  - 6 bedrijven, met verschil in gewas, type WKK, vermogen WKK, type reiniger
  - Resultaat eind 2007
- WAGENINGENUR For quality of life

Effectgrenswaarden – oud en nieuw

Gas	Acuut		Chronisch	
	Conc (ppb)	Duur	Conc (ppb)	Duur
NO	1000	uren	250	maanden
NO ₂	600	uren	132	maanden
NO _x – nieuw	40	24 uur	16	jaar
Etheen	50	uren	8	maanden
Etheen – nieuw	11	8 uur	5	4 weken

WAGENINGENUR For quality of life
Uit Dueck et al.

- Negatieve consequenties van rookgassen (NO_x en etheen) behoeven aandacht
- Regelmatig onderhoud WKK (maar ook ketel) essentieel!

Conclusies

- Steeds meer CO_2 gebruik, maar nog steeds gemiste kans dat niet iedereen CO_2 doseert
- CO_2 positief effect bij alle gewassen
- CO_2 werkt vooral via fotosynthese
- Verdubbeling van CO_2 van 350 naar 700ppm: 30% meer productie
- CO_2 grootst effect op plant bij veel licht en hoge temperatuur
- Echter als ramen open zijn veel kg's CO_2 nodig om CO_2 concentratie te verhogen
- Open kas: meeste CO_2 verdwijnt naar buiten (10% in plant)
- Wees alert op verontreiniging rookgassen

Bedankt voor uw aandacht

© Wageningen UR

